

РОМАН У ИСТОРИЈИ, ИСТОРИЈА У РОМАНУ

Сажетак: У раду се разматра однос између антиутопијског романа 1984 и историје. Посматра се контекст у коме је дело настало, као и конкретне историјске личности и догађаји који су у вези са настанком романа. Указује се на могућност посматрања антиутопије као једног могућег тока историје, као алтернативне историје. Затим се посматра третирање историје у самом роману. Историја је представљена као људска творевина, оружје моћних. На примеру романа 1984 показује се на који начин се врши злоупотреба историје од стране власти у циљу манипулисања људима. Документи и људско памћење истакнути су у антиутопијском роману као основни садржаоци историје. Један од кључних заплета у роману настаје када се историји, која стоји у званичним документима, супротстави памћење појединца. Циљ је анализирати однос антиутопије и историје, као и сукоб између званичне историје и виђења историјских догађаја од стране појединца.

Кључне речи: антиутопија, историја, алтернативна историја, двомисао

1. Увод

Предмет рада јесте однос историје и антиутопијског романа 1984 Џорџа Орвела.¹ Конкретније, проучавамо да ли је роман стваран по угледу на одређене историјске личности и догађаје и како је историја третирана у антиутопијском роману.²

Како бисмо дефинисали значење антиутопије полазимо од појма утопија. Утопија представља онај књижевни жанр у коме се говори о идеалном друштвеном уређењу. Иако овај жанр датира још од старог века, име је добио тек појавом дела Томаса Мора, *Утопија*³, у XVI веку. *Антиутопија представља супротност утопији, то су она књижевна дела која приказују*

¹ Приликом цитирања овог дела, наводићемо само наслов романа: 1984.

² Овај рад настаје на основу мастер рада под насловом „Последњи човек у антиутопијским романима Замјатина, Орвела и Борислава Пекића“, који је рађен под менторством проф. Дубравке Поповић Срдановић, и одбрањен на Филозофском факултету у Нишу.

³ Реч утопија може се тумачити на два начина, може означавати место којег нема, које не постоји али и добро место. Зависи од тога „да ли се сматра да реч утопија представља комбинацију грчког корена *topos* – место и префикса *ou-* „не“ или префикса *eu-* „добар“; проблем представља чињеница да се оба префикса изговарају на исти начин, -у“ (Ђерговић-Локсимовић, 2009: 14).

најнеповољнији могући политички и друштвени систем смештен обично у будућности. Антиутопија је супротна идеалном друштву али се приказује као идеално друштво.⁴ У антиутопијским романима радња се одвија у будућности, где је велики напредак науке и технике злоупотребљен, или је довео до уништења познатог света, или служи властима у антиутопији за остваривање тоталне контроле над становништвом. Ако је утопија тежња ка складу и хармонији, антиутопија⁵ је несклад и хаос. Утопија и антиутопија супротстављене су као хришћанске визије Раја и Пакла.

Како би се означила супротност утопије користе се и термини дистопија, утопијска сатира и негативна утопија. Дарко Сувин дефинише дистопију као „заједницу у којој су друштвенополитичке институције, норме и односи између појединаца организовани на знатно лошији начин него у заједници у којој живи аутор“ (Сувин, 1999: 18). Такође, он предлаже поделу дистопије на антиутопију и просту дистопију.⁶ Антиутопијом назива „тобожњу утопију“; заједницу коју „хегемонијски принципи“ желе да прикажу као најбољу која је икада постојала. Оваквом приказивању супротставља се „камера-око нашег представника и одредиоца вредности“ који открива да је ова заједница заправо лошија од свих претходних (Сувин, 1999: 19). Под простом дистопијом Сувин подразумева ону дистопију која није истовремено и антиутопија, односно, дистопију која није представљена као идеално уређење.

1.1. Утопијска сатира

Нортроп Фрај у раду „Врсте књижевних утопија“ Орвелов роман 1984 подводи под утопијске сатире. Он говори о два врстама утопијског романа, прва је утопија у правом смислу, „која слика идеалну или релативно идеалну светску државу“; а друга је утопијска сатира која „тај исти друштвени идеал приказује као ропство, тиранију или анархију“ (Фрај, 1985: 23). Једно од питања којима се бавимо у раду јесте и да ли бисмо Орвелов роман могли назвати утопијском сатиром?

⁴ Радња антиутопијских романа одвија се у новим државама које су успостављене после великих ратова, револуција или катастрофа. Нови свет будућности је другачије подељен, али се ипак могу пронаћи неке сличности са садашњим светом. Радња романа удаљена је више временски него просторно од својих стваралаца и тренутка у коме су настали. Исти простор је у новом времену добио другачији изглед. Корен речи и у утопији и у антиутопији упућује на место, на неки простор. У антиутопији радња се одвија на изолованом простору који се може лако контролисати, добро уредити и строго надзирати, најчешће се ради о граду или острву.

⁵ „Ако и реч антиутопија подвргнемо етимолошком испитивању, открићемо да она садржи чак две негације. Поред оне Морове, изворне, у термину антиутопија друга негација добијена је тако што је на реч утопија додат још један префикс, такође грчки. То је авти, а пошто и он има значење негације и противљења, добили смо термин који садржи двоструко противљење нечему. Управо стога је антиутопијска књижевност ознака за онај део књижевног стварања којим се снажно негира постојеће или потенцијално, реално или измишљено друштво или стање“ (Лазич, 2003: 273).

⁶ Примећујемо да у литератури на енглеском језику не постоји разлика између антиутопије и дистопије, односно, употребљава се само реч дистопија.

„Сатира представља духовиту, подругљиву и оштру осуду људских мана, негативних друштвених појава или друштва у целини. [...] Данас сатира не означава неку посебну књижевну врсту, већ један посебан однос према стварности. Можемо је наћи у различитим књижевним делима (пјесми, приповјецима, роману, драми), али и у другим уметностима“ (Лешић, 2008: 282).

Ако пођемо од наведене дефиниције сатире, како бисмо дефинисали утопијску сатиру? Утопијска сатира представља неку врсту изокренуте утопије. Владајући поредак који је супротан идеалном, представља себе као идеални, као најбоље уређење у људској историји. Утопијска сатира негира могућност успостављања утопије, идеалног друштва, тако што представља неуспеле покушаје остварења утопије. Орвелов роман *1984* представља пишчеву осуду и критику мана једног политичког система. У роману је осуда система оштра, али никако и духовита, напротив.⁷ Држава коју нам Орвел представља, Океанија, изолована је од остатка света и сами људи који у њој живе су усамљени и изоловани једни од других. Крај романа је песимистичан, побеђен је једини човек који је хтео нешто да промени. Из угла читалаца, свет који представља Орвел у свом роману, јесте свет изокренутих вредности.

Роман *1984* посматрамо као пишчево виђење стварности уз хиперболизацију одређених мана друштва и политичког система. Такође, Орвел овим романом представља карикатуру једног друштва и критикује људске мане које се не мењају кроз историју, зато је сам роман актуелан у различитим историјским раздобљима. Сматрамо да ово дело истовремено може бити окарактерисано и као антиутопија и као утопијска сатира, јер једно друго не искључује. Слажемо се са дефиницијом сатире као односа према стварности. Сатира је најадекватнија да би се преко ње спојило писање о политици и уметност, што је Орвел поставио себи за циљ.⁸

2. РОМАН У ИСТОРИЈИ

Орвелов роман *1984* настао је 1948. године. Радња романа је смештена у 1984. годину и одвија се у држави која се зове Океанија, тачније у делу Океаније под називом Писта Један и налази се на тлу данашње Велике Британије. Читав свет у Орвеловом роману је подељен на три велике државе, Океанију, Евроазију и Истазију. После рата и велике револуције успостављена је држава Океанија којом управљају Партија и Велики Брат. Ми, као читаоци, уочавамо разлику између стварног стања у Океанији и онога што власт представља као

⁷ „За разлику од хумористе, који људске мане прима као природне недостатке човјека, па им се зато благонаклоно смије, сатиричар не види могућност друштвеног напретка док се друштво не ослободи негативних појава и док се људи не дозову памети помоћу силовите жестине поруге“ (Лешић, 2008: 282).

⁸ У есеју *Why I write*, Орвел поставља себи за циљ да споји у свом делу писање о политици и уметност.

истину. Међутим, становници Океаније не увиђају у каквој се стварно земљи налазе. Такође, нама је јасно да Велики Брат као појединац не постоји, њега је створила владајућа већина и он је само параван иза кога се скривају чланови Партије.

Орвелов роман посматрамо као антиутопију зато што је у њему представљен свет у коме је завладао тоталитаризам, у коме не постоје људске слободе ни људска приватност.⁹ Људи у Океанији су претворени у оруђе власти а да тога нису ни свесни. Њихова несрећа је у томе што су убеђени да живе у најбољем друштвеном уређењу. У свакој просторији, у свакој канцеларији, сваком стану, налазе се екрани преко којих људе непрекидно посматрају. Полиција мисли контролише сваки покрет људи.

Једини који увиђа шта се стварно дешава у Океанији и који преиспитује оно што власт намеће као истину јесте Орвелов главни јунак Винстон Смит. Он представља критичку свест кроз коју је презентована радња романа. Винстоново поимање света у коме живи, блиско је виђењу читалаца. Главни лик је један од ретких становника државе који уочава нелогичности и који покушава да разоткрије обману власти. Да нема ове „критичке свести“ која указује на то да живи у поретку у коме владају изокренуте вредности, дело не бисмо могли посматрати као антиутопију. Преко Винстонових ставова уочавамо и ставове самог писца.

Орвел пише о држави која је изолована од остатка света, у којој је заведена диктатура и власт одлази до те крајности да људе хапси за злочин мисли. У овој држави власт је себи поставила за циљ успостављање тоталне контроле над људским мислима и делима, као и над свим областима људског живота. Власт показује своју моћ тиме што успева да убеди људе да верују у немогуће и нелогичне ствари.¹⁰

Ако погледамо контекст у коме је роман настао, оправдано је да поставимо питање: да ли је Орвелова Океанија створена по узору на неку стварну државу? У литератури о овом роману наилазимо на два мишљења. Према једном мишљењу, Орвелов роман 1984 представља осуду тоталитарног система у тадашњем Совјетском Савезу. Денис Донахју у раду „Nineteen Eighty-Four: Politics and Fable“ износи мишљење да многи детаљи из романа 1984 јасно указују на Совјетски Савез, такође проналази сличност између Стаљина и диктатора у Орвеловом роману (Donoghue, 1984: 59). Мирко Кларин, у књизи *Чекајући Великог Брата*, проналази сличност између Лава Троцког и народ-

⁹ Бернард Крик у раду *Рецензија 1984* (Bernard Crick, *The reception of Nineteen Eighty-Four*) указује на различите начине читања овог романа. Роман 1984 читан је као детерминистичко пророчанство, религијска алегија, протест против тоталитаристичких тенденција, сатира, као пројекција онога што се може догодити (Crick, 1984: 97).

¹⁰ „Испадало је да су у знак захвалности Великому Брату чак биле организоване манифестације због повећања следовања чоколаде на двадесет грама недељно. А још јуче, размишљао је, било је обнародовано да ће следовање чоколаде бити смањено на двадесет грама недељно. Да ли је могуће да сви ови људи мирно прихватају такву лаж, свега двадесет и четири часа касније?“ (1984, 128).

ног непријатеља и злогласног издајника у роману, Емануела Голдштајна. Такође, Кларин проналази сличност између Стаљинових логора за политичке затворенике и логора у роману *1984*.¹¹ *Са друге стране, Светозар Кољевић указује на то да Орвелов роман не настаје само и искључиво као критика социјализма у Совјетском Савезу. Он проналази сличност између збивања у роману и послератне Енглеске и енглеског социјализма.*

„Али у исти мах неки елементи – као што су несташице и рационализовано снабдевање на бонове – карактеристични су и за послератну Енглеску, коју је Орвел осликао и као неко истурено одељење САД, као део Океаније под називом Писта Један“ (Кољевић, 2010: 21).

Не можемо потпуно искључити Совјетски Савез као систем који је Орвел осудио, али, исто тако, не можемо се сложити да је писао само о Совјетском Савезу.¹² Орвел је целог живота био левичар, никада није прихватио ни толерисао велике социјалне разлике, обесправљеност радника и сиромашних, лицемерје друштва и пропагирање лажне једнакости, и уопште, непоштовање и изабљивање човека.¹³ Овим темама бавио се и у својим делима. Током 1935. године настаје роман *Нека цвета аспидистра*, који је „тематски заокружен разорним дејством сиромаштва“. После учешћа у Грађанском рату у Шпанији почиње да пише роман *Излазак на ваздух* у коме је „изразио своје стрепње пред будућим избијањем рата и дао слике бомбардерског пустошења Лондона“ (Кољевић, 2010: 317). Орвеловим најпознатијим романима сматрају се *Животињска фарма* (1945) и *1984* (1948), који припадају жанру антиутопије. У *Животињској фарми* се кроз алегорију описују изневерени циљеви једне револуције, као и привидна социјална једнакост.

Несумњиво је да је Орвел, посматрајући политичке прилике у времену у коме је живео, наслутио смр у коме ће се кретати читав свет, али не можемо са сигурношћу рећи да је створио роман *1984* као осуду тоталитаризма у само једној држави. Према нашем мишљењу, Орвелов роман *1984* јесте осуда сваког тоталитарног система. У њему Орвел показује како се покушај остварења једне утопије претвара у антиутопију. Овим романом Орвел критикује олигархију, стварање култа личности, цензуру, нарушавање слободе говора, мишљења, нарушавање приватности и индивидуалности. Такође, приказује

¹¹ Познато је да су у Совјетском Савезу за време Стаљинове владавине постојали логори за принудни рад у које су одвођени првенствено политички затвореници. У Стаљиновим „чисткама“ тридесетих година спровођено је чишћење редова партије од троцкиста и издајника. Исто тако, у СФРЈ постојали су специјални затвори за политичке заробљенике, Голи оток и Свети Гргур. Политички заробљеници су одвођени у ове затворе са намером да буду преобрађени. Тамо су излагани психичкој и физичкој тортури и од стране чувара и од стране других затвореника.

¹² Џефри Мајерс закључује да име Винстоновог иследника, О’Брајана, указује на апсолутну надмоћ католичке цркве (Meyers, 2000: 281).

¹³ После завршеног средњег образовања на Итону, Орвел се прикључује Империјалној полицији у Бурми. У тамошњој служби увиђа да са својим земљацима „живи лаж“, јер су они наводно дошли да просвећују локално становништво, а у ствари су их пљачкали.

свет у коме је тоталитарни режим уништио све вредности човека и претворио га у инструмент режима.

2.1. Пророчанство или упозорење

Показало се да година у наслову романа није означавала приближан датум када ће се успоставити државе које постоје у роману. Оправдано је запитати се, да ли наслов *1984* означава само обрнуту 1948. годину? Годину 1984. треба схватити само као произвољно одређење у будућности, а никако буквално. Сматрамо да су ова игра бројевима као и смештање радње у будућност послужили писцу да прикрије да заправо осуђује стварност у којој је живео. Орвел је писао о актуалној политичкој ситуацији у свету његовог доба, али је то пренагласио да би упозорио на оно што се може десити ако се људски дух не супротстави неправди. Антиутопијски романи, укључујући и *1984*, могу се читати као један могући ток историје, као алтернативна историја. Радња ових романа је смештена у светове фикције у којима је историја кренула другачијим током од тока историје у стварном свету.

Орвела посматрамо као визионара који је на неки начин наслутио смер у коме ће кренути свет. Наслутио је опасност од глобализације у време када је свет био строго подељен. У сваком историјском раздобљу проналазимо нешто из Орвеловог романа *1984*. Орвел је творац концепта Великог Брата који и данас означава идеју тоталне контроле и сталног надгледања људи које врши нека власт. Велики напредак технологије у данашње време уноси параноју међу појединце који верују да држава у којој живе прати сваки њихов корак. У време када је свет повезан глобалном електронском мрежом, на којој се могу наћи подаци о сваком човеку, много је израженије контролисање и манипулисање информацијама него у прошлости. Појединац је бомбардован великим бројем различитих информација о истим појмовима, а сам није у стању да утврди које су информације поуздане. Глобализација и нова врста тоталитаризма прошириле су се по свету под маском демократије коју, наводно, шире Сједињене Америчке Државе. Цео свет је незванично подељен између великих светских сила, а главну улогу у светској политици имају Сједињене Америчке Државе са једне стране и Русија са друге стране.

У роману се говори о великим техничким достигнућима каква нису постојала четрдесетих година XX века, када је роман настао. Орвелови телекрани, преко којих је власт надзирала све људе и могла истовремено са њима да комуницира, подсећају на данашње компјутере и глобалну мрежу. Велики напредак технике у роману је злоупотребљен да би се нарушавала људска приватност и потпуно контролисали људски животи.

3. Историја у роману

Третирање историје у роману проучавамо тако што најпре посматрамо конкретне историјске прилике као основу за настајање овог романа, о чему

је било речи у претходном поглављу, а затим проучавамо како је историја третирана у једном тоталитарном систему.

Власт у роману *1984* посматра историју као једно од оружја за манипулацију над становништвом. Чланови Уже Партије, који управљају Океанијом, поставили су себи за циљ да контролишу прошлост, садашњост и будућност. Једно од основних начела Партије гласи: „Ко контролише прошлост контролише будућност, ко контролише садашњост контролише прошлост“ (1984: 69). Партија контролише прошлост тако што кривотвори документе, сведочанства о прошлости. Власт контролише историју тако што контролише све документе и људско памћење. Под документима подразумевамо и новинске чланке, уџбенике, фотографије, филмове и књижевност, све што сведочи о неком делу историје. Сви ови документи представљају сведочанство за будуће генерације и зато ништа не може да изађе у јавност ако пре тога не прође цензуру. Створена је читава индустрија која се бави преправљањем и писањем историје.

„Схваташ ли да је прошлост од јуче па назад укинута? Ако је још негде има онда је у неколико предмета уз које нису везане никакве речи, као што је онај комад стакла. Ми дословно ништа не знамо о Револуцији и времену пре Револуције. Сваки документ је уништен или фалсификован, свака књига преправљена, сваки споменик, свака улица, свака зграда прекрштена, сваки датум проверен. А тај процес се из дана у дан, из минута у минут наставља“ (1984: 169,170).

На преправљању историје ради и главни јунак романа, Винстон Смит. Он ради у Министарству истине и његова дужност је да преправља старе бројеве *Тajмса*, односно да усклађује прошлост према садашњости. Ако се неко предвиђање Великог Брата не оствари, Винстонов задатак јесте да преправи старе бројеве новина тако да нема никаквог сведочанства о том предвиђању. Тако власт ствара лажни континуитет између прошлости и садашњости а Велики Брат остаје непогрешив. Контролисање докумената омогућавало је онима који су на власти да уклоне све трагове о постојању неке особе, углавном неистомишљеника и оних које су сматрали издајницима. Казна за појединца, који на било који начин не одговара владајућем поретку, јесте брисање трагова о његовом постојању. Такав појединац остаје изван историје и не остаје ништа што будућим генерацијама сведочи о његовом постојању. Овакав поступак – уклањање трагова о постојању човека, називали су „испарење“.

Људи се мање ослањају на своје памћење а више на оно што стоји у различитим документима. Толико су убеђени у непогрешивост државе да сумњају у сопствено памћење. Писана сведочанства су важнија од усмених зато што су трајнија и власт их лакше контролише. Из угла становника Океаније, писана сведочанства су поузданија зато што се не мењају. Пропаганда коју спроводи власт почиње код најмлађих становника Океаније, од најранијег детињства, у породици. Затим се пропаганда наставља у школи и тако

све док човек не одрасте у добро дисциплинованог члана Партије. Партија такође контролише све везе међу људима, било да су у породици или веза између мушкарца и жене. Једина прихватљива оданост јесте оданост према Партији па су зато све везе добро надзиране.

3.1. Човек против историје

Код становника Океаније развијена је специфична способност која се зове двомисао.¹⁴ Двомисао значи „имати у исто време два мишљења која се међусобно искључују, знајући да су противречна а верујући ипак у оба; служити се логиком насупрот логике“ (1984: 69). Без двомисли не би могла да постоји ни тоталитарна држава. Људи као Винстон Смит, који раде на преправљању историје, истовремено увиђају лажи Партије и верују у њену истину.

Један од кључних сукоба у роману јесте сукоб између Винстоновог виђења прошлости, и званичног виђења прошлости у Океанији. У Винстоновом уму двомисао није могла да се одржи, он се ослонио на своја сећања о прошлости као поуздана. Целокупна историја је подељена на доба пре велике револуције и доба после револуције. Властодршци су убеђивали народ да је све пре револуције било лоше, а да је после револуције завладало благостање. Винстон одбија да поверује у такво представљање историје и ослања се на своје памћење уместо на документе. Он вреднује садашњост и уочава њене несавршености тако што је упоређује са прошлошћу. За њега је прошлост време међуљудске блискости, пријатељства и пожртвовања, а садашњост је доба усамљености.

Незадовољан садашњошћу, Винстон креће у борбу против друштва како би обезбедио бољу будућност у којој ће опет бити успостављене вредности из прошлости. Он је налик на странца у свом друштву, и то не на странца који долази из друге земље већ из другог времена, из прошлости. Винстона посматрамо као последњи примерак човечанства какво је некада постојало и какво више не постоји у хаотичном друштву будућности. По сваку цену Винстон покушава да пронађе трагове прошлости, да оживи део прошлости. Према његовом мишљењу, једино се још у понекој засталој антикварници чувају аутентична сведочанства прошлости којима власт није успела да манипулише.

У уређењу Океаније појединац је тотално занемарен, појединачна сећања и доживљаји представљају само сметњу власти. Свако издвајање из униформисане гомиле људи и самостално размишљање представља опасност по власт. Тако је и Винстон, када се издвојио из гомиле, постао опасност

---

¹⁴ „Јер основно стање што карактерише друштво Орвелове псеудобудућности је стање Двомисли, а та Двомисао садржина целокупне људске историје. И ко о таквој Двомисли говори, не предвиђа је, он је – препознаје. Он није пророк већ повесничар пада“ (Пекић, 1993: 221). Слажемо се са ставом Борислава Пекића да се двомисао може идентификовати као једно посебно стање у људској историји, али и у актуелној стварности. Људи су често у стању да пре поверују у политичку демагогију него у оно што сами уочавају.

по уређење државе. После дугог мучења и ислеђивања, у њему је уништена свака нада да би нешто могло да се промени. Властодршци се у овом роману нису задовољили само људском послушношћу, потребно им је да људи стварно верују у њихову истину.

Сматрамо да је у роману *1984* историја само једна креација победника. Она не бележи чињенице већ званично прихваћане интерпретације догађаја, за које људи нису сигурни ни да ли су се догодили. Да би нешто постало део званичне историје, у Орвеловој фикцији, али и у стварном свету, потребно је да буде прихваћено од стране оних који владају. Из Винстоновог угла гледања, истина је у Океанији сасвим непоуздана и нестална, управо зато што увиђа да се стално мења. Такав је случај и са историјом.

Контролисање историје од стране власти у роману *1984* повезано је са контролисањем времена. Винстон није сигуран која је тачно година, али му се чини да је 1984, није сигуран ни колико он сам има година. Поред многих других ствари, држава је контролисала и рачунање времена. Сматрамо да контролисање времена има за циљ стварање једне „вечите садашњости“. Ако нико не зна која је тачно година, онда нико не брине о томе колико дуго постоји Велики Брат и колика је временска дистанца од пререволуционарног периода.¹⁵ Велики Брат је једна обмана власти помоћу које контролише народ, и зато им је потребно да он траје вечно и буде увек у праву.

4. Закључак

Један од наших задатака у овом раду био је да утврдимо да ли је роман *1984* заснован на историји, односно да ли се у њему могу препознати одређене историјске личности. Сматрамо да је величина овог дела у томе што се може читати потпуно одвојено од контекста у коме је настало и неће изгубити на вредности. Ово дело можемо читати иако нисмо чули за Стаљина и Совјетски Савез. Иако неки проналазе сличности између Великог Брата и Стаљина, сматрамо да је Велики Брат уопштени приказ сваког диктатора. Кроз историју је у различитим раздобљима било много тирана и диктатора, много личности од којих је створен култ. Такође, сматрамо да не треба по сваку цену дело читати у односу на историјски контекст у коме је настало, зато што се политички двоструки говор, манипулација информацијама и историјом, сурово обрачунавање са политичким неистомишљеницима могу пронаћи у различитим историјским раздобљима и пре и после Совјетског Савеза. На крају, Совјетски Савез је престао да постоји пре двадесетак година, а оно што је Орвел на неки начин предвидео дошло је са Запада, а не са Источа. Иако се Совјетски Савез није одржао, дело се одржало као осуда тоталитаризма.

Већ смо

¹⁵ Сматрамо да Велики Брат представља замену за Бога у роману, он је биће које све види, све чује, непогрешив је и увек побеђује своје непријатеље.

навели да власт у роману *1984* покушава да представи актуално друштвено уређење као најбоље које је икада постојало. Да би у томе успели, потребно је да прикажу сва претходна уређења као лоша. Циљ је убедити људе да за њих не постоји алтернатива у садашњости и да се никада неће живети боље и никада се није живело боље. Искорењена је религија да људи не би веровали у награду или казну које долазе после смрти. Ствара се и нови језик са речима које задржавају стари облик а добијају ново значење, како би се лакше контролисало људско размишљање. Књижевна дела из прошлости преводе се на нови језик и тако губе свој смисао. Уништавање и поновно стварање историје у складу је са напором нових власти да се живи из почетка. Нова историја, нови језик и нова књижевност неопходни су за стварање новог човека. Роман *1984* можемо посматрати као сатирични приказ стварности, али и људског трагања за утопијом и веровања у политичке идеологије које обећавају неку врсту раја. Закључак је да различите политичке оријентације ипак не могу обезбедити рај и како год се звале, често се свде на исто. Пишчева визија стварности, доба у коме је живео, премештена је у свет фикције. Сатира је послужила као средство изражавања пишевог виђења света. Нагласили смо да се дело може читати као алтернативна историја, али не можемо искључити могућност да се и у нашој садашњости одвија део те алтернативне историје. Алтернативна историја може постати и званична историја. Орвел је романом *1984* осудио један политички систем, али је и упозорио на оно шта никако не сме да се догоди, људски дух мора на време да се пробуди и супротстави. Сматрамо да је његова осуда људских мана у овом роману усмерена ка освешћењу људи. Антиутопија је, уопште, роман о човеку и о његовој моћи. Орвел показује да је човек у роману сам себе довео до стадијума пуког оружја државе, али, са друге стране, само је човек способан да то промени.

Литература

- Donoghue, D. (1984). "Nineteen Eighty-Four: Politics and Fable", *George Orwell and Nineteen Eighty-Four: the Man and the Book*, Washington, Library of Congress, 57–69. Доступно на: <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED268549.pdf> [25. 2. 2012.]
- Ђерговић-Јоксимовић, З. (2009). *Утопија, алтернативна историја*. Београд: Геопоетика.
- Кларин, М. (1984). *Чекајући Великог Брата*. Београд: Народна књига.
- Кољевић, С. (2010). Орвелова 1984, научна фантастика, пророчанство или упозорење, предговор у књизи: Џорџ Орвел, *1984*, Београд, ЗУНС.
- Лазић, Н. (2003). Утопија и антиутопија као књижевни пројекат, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, vol. 51, бр. 1–2, 273–292.
- Лешић, З. (2008). *Теорија књижевности*. Београд: Службени гласник.
- Meyers, J. (2000). *ORWELL Wintry conscience of a generation (The dark vision of Nineteen Eighty - Four)*. Norton & Company, New York.

- Орвел, Џ. (2010). *1984*, прев. Светлана Стаменић. Београд: ЗУНС.
- Пекић, Б. (1993). Кроз 1984. одавно смо прошли, *Време речи*, БИГЗ, Београд.
- Сувин, Д. (1999). Утопизам од оријентације до акције: Шта ми, интелектуалци треба да радимо у ери постфордизма?, *Антиутопије у словенским књижевностима* (ур. Дејан Ајдачић). Београд: Јанус, 7–40.
- Фрај, Н. (1985). Врсте књижевних утопија, *Књижевна критика* бр. 2, 21–38.
- Crick, B. (1984). The reception of *Nineteen Eighty-Four*, *George Orwell and Nineteen Eighty-Four: the Man and the Book*, Washington, Library of Congress, 98–103. Доступно на: <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED268549.pdf> [25. 2. 2012.]

Petra Pešić

A NOVEL IN HISTORY, HISTORY IN A NOVEL

Summary: This paper is dealing with the relationship between the anti utopian novel *1984* and history. What is mostly taken into consideration is the context in which the novel was written as well as concrete historical characters and events related to the creation of the novel. It points to a possibility of viewing anti utopia as a possible direction of history, an alternative history. Then, it emphasizes the treatment of history in the novel. History is presented as a human creation, a weapon of those in power. The novel *1984* shows the way in which the authorities misuse history in order to manipulate people. In anti utopian novel, documents and memory are emphasized as the only testimony of history. One of the key plots in the novel arises when the memory of an individual opposes the history which is recorded in official documents. The objective of this paper is to analyze the relation between anti utopia and history as well as the discord between the official history and the individual perception of historical events.

Key words: anti utopia, history, alternative history, doublethink